

Isikute kohtlemise ja ühtse karistuspraktika põhimõtted narkokuritegudes

Prioriteedid

1. Prokuratuuri eesmärk on vähendada uimastitarvitamisest tulenevaid kahjusid Eesti ühiskonnale läbi tegevuste, mis ühelt poolt vähendavad surmavaid üledoose põhjustavate uimastite turule toomist, tootmist ja levitamist ning teiselt poolt võimaldavad kuritegusid toime pannud uimastisõltlastel jõuda sobivate ravi ja nõustamisvõimalusteni.
2. Narkokuritegude kui peitkuritegude avastamise ja menetlemise puhul prioritseerime kriminaalasju lähtuvalt aine kõrgemast ohtlikkusest ning suuremast kogusest ja kriminaalsest tulust.
3. Prokuratuuri esmane prioriteet on lõpetada nende isikute tegevus, kes teenivad tugevatoimelisemate uimastite tootmiselt ja levitamiselt kõige suuremat tulu.
 - a. Selliste isikute ja kuritegelike ühenduste jaoks peab uimastite tootmine ja levitamine olema kõrge avastamisriski ja madala tulususega valdkond. Seetõttu on just nemad prioriteediks jälitustegevuses ning kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise valdkondades.
 - b. Õiguskaitseasutuste keskendumine tugevatoimelistele uimastitele vähendab potentsiaalsete tootjate ja levitajate huvi teenida kriminaalset tulu raskes sõltuvuses inimeste arvelt, kelle elu ja tervis seatakse sel viisil kõige suuremasse ohtu. Lisaks vähendab see ligipääsu ohtlikele ainetele uute potentsiaalsete sõltlaste jaoks.

Menetluse ajal

4. Menetluse alustamisel ning sellega seotud valikute tegemisel lähtume kriminaaltulu analüüsist ja jälitusinfost, mis aitab leida prioriteetidega kooskõlas olevaid sihtmärke.
5. Uurimismeeskonda kaasatakse kriminaaltulu uurija (st võimalusel eraldi kvalifikatsiooniga uurija, viimase puudumisel lasuvad vastavad kohustused uurijal), kellega koos tuvastatakse kriminaaltulu konfiskeerimise, laiendatud konfiskeerimise ja konfiskeerimise asendamise võimalused (kaardistatakse kriminaaltulu ulatus, seotud isikud, konfiskeerimise võimalikkus ja võimalused), vajadusel ka eraldi konfiskeerimismenetluse otsustamine.
6. Kuritegude puhul, kus on võimalus kasutada oportuuniteeti või kiirmenetlust ning kus kahtlustatav tunnustab temalt äravõetud aine narkootiliseks aineks, väldime võimalusel aine ekspertiisi saatmist. Kui isik oma kohustusi oportuuniteedi puhul hiljem ei täida ning menetlus tuleb uuendada, saadame aine ekspertiisi.
7. Olukorras, kus seadus võimaldab isiku poolt toime pandud kuriteos kohaldada reaalse vangistuse kõrval ka muid karistuse alternatiive ning on alust arvata, et tegu on sõltlasega, teeme menetluse ajal kindlaks kahtlustatava ravivajaduse ning -motivatsiooni.
 - a. Selgitame esimesel võimalusel välja, kas toimepanijal on uimastisõltuvus (või muu psüühikahäire, millega kuriteod on seotud) ning milline sekkumine aitab kõige tõhusamalt uute kuritegude toimepanemist ennetada.
 - b. Hoolimata sellest, kas isikul on häire diagnoos, soosime juba menetluse ajal vabatahtlikku ravile või muule asjakohasele sekkumisele pöördumist ning anname isikule ravivõimalusi puuduvat infot.

- c. Kui isik ise sõltuvust ei tunnista ning puuduvad varasemad kättesaadavad meditsiinilised andmed uimastisõltuvuse kohta ning samuti pole ta iseseisvalt kohtueelse menetluse lõpuks ravile või muule asjakohasele sekkumisele pöördunud, hangime lisainfot ekspertiisi või kriminaalhoolduse kohtueelse ettekande kaudu eesmärgiga aidata hiljem kohtul jõuda riske ja vajadusi arvestava karistusotsuseni.
 - i. Kohtueelne ettekanne analüüsib isiku varasemat kriminaalset käitumist, isiku suhtumist toimepandud teosse, hoiakuid, sotsiaalset olukorda ning muid kriminogeenseid faktoreid. Lähtuvalt kogutud infost teeb kriminaalhooldaja ettepaneku sobiva karistusalternatiivi valikuks. Kohtueelset ettekannet on võimalik tellida ka vahistatute kohta.
 - ii. Kui ekspertiisi tellimine on asjakohane, siis lisaks päringule diagnoosi ja varasema ravile pöördumise kohta esitame küsimused ka aktuaalse toimetuleku ja ravivajaduse kohta.

Karistusalternatiivi valik

8. Oportuniteedivõimalusi kasutame seaduses ette nähtud juhtudel KarS § 183 lg 1 ja KarS § 188 lg 1 kuritegude puhul, kui kahtlustatava puhul pole vajalikud kriminaalhoolduse kontrolli- ja toetusmeetmed ning ta on valmis võtma asjakohaseid kohustusi.
9. Rahalist karistust ning tingimisi karistust KarS § 73 alusel kasutame siis, kui kuriteod on juhuslikku laadi ning on piisav veendumus, et tegu pole ravi või muid järelevalve- ja toetusmeetmeid vajava isikuga.
10. Alaealiste toimepanijate puhul kasutame menetluse lõpetamisel ainult sotsiaalprogrammi, teraapiasse või ravile suunamise võimalust olukorras, kus täiendav kriminaalhoolduse tugi ja järelevalve pole vajalik.
11. Kohtusse saadetavates alaealiste ja noorte täiskasvanute¹ poolt toime pandud kuritegudes taotleme reeglina karistamise alternatiivina KarS § 87 alaealiste mõjutusvahendi kohaldamist.
12. Karistuse taotlemisel kohtus lähtume teo osas isiku rollist uimastite tootmisel ja levitamisel, käideldud uimastite ohtlikkusest ja kogusest ning teenitud kriminaaltulust. Süüdistatava puhul arvestame väljaselgitatud ravi- ja kohtlemisvajadusega ning motivatsiooni ja võimalustega kohustusi väljaspool vanglat täita.
 - a. Täielikku vangistust taotleme olukorras, kus seadus muude alternatiivide kasutamist ei võimalda ning isik pole nõus ravi- ja muude asjakohaste kohustuste võtmisega olukorras, kus vajadus selleks esineb. Motivatsiooni ravile pöörduda näitavad eelkõige isiku reaalsed sammud vabatahtlikuks ravile pöördumiseks juba menetluse ajal.
 - b. Nii eri- kui üldpreventiivses mõttes karme karistusi taotleme kohtult lähtuvalt sanktsiooni keskmisest määrast nendel juhtudel, kus isik on kriminaaltulu teenimise eesmärgil valmistanud või levitanud tugevatoimelisi uimasteid, mille puhul on kõrge risk üledoosisurmadeks. Kohtleme erinevalt isikuid, kelle jaoks uimastite käitlemine

¹ Ilmselt alates 1.1.2018 jõustuv KarS redaktsioon võimaldab alaealiste mõjutusvahendit kasutada ka kuni 21-aastaste toimepanijate osas. 19.10.2017 seisuga veel eelnõu Riigikogu menetluses.

on rikastumise vahend ja neid, kes käitlevad uimasteid oma sõltuvusvajaduste rahuldamiseks – selle sihtgrupi puhul lähtume eelkõige ravivajadusest.

- c. Vangistusest tingimisi vabastamist KarS § 74 alusel, narkomaania sõltuvusravi KarS § 69² ning üldkasuliku töö kohustust KarS § 69 alusel taotleme kombinatsioonis asjakohaste lisakohustustega, mis puudutavad järgnevat:
 - i. interneti kasutamise, suhtlemise ja viibimise piiranguid,
 - ii. ravi,
 - iii. sotsiaalprogramme,
 - iv. elektroonilist järelvalvet jms.
- d. Ravi tulemuslikumaks teostamiseks kriminaalhoolduse raames motiveerime isikuid võtma järgmisi kohustusi:
 - i. pöörduma ravivajaduse väljaselgitamiseks ja vajadusel ravi läbimiseks psühhiaatri, psühholoogi või muu asjakohase ja tunnustatud sekkumise läbiviija poole²;
 - ii. avaldama psühhiaatrile kohtuotsus ning kriminaalhooldaja kontaktandmed;
 - iii. teavitama kriminaalhooldajat regulaarselt ravil käimise kuupäevadest.

13. Kui isik on alustanud enne kriminaalasja kohtusse saatmist või kohtumenetluse ajal narkomaania sõltuvusravi või asjakohast teraapiat väljaspool tervishoiusüsteemi, siis võtame seda karistuse valikul arvesse ning tagame võimalusel ravi jätkumise.

² Hea praktika on see, kui isik pöördub ravipakkuja poole enne kriminaalasja kohtusse saatmist/kokkuleppe allkirjastamist. Mida kõrgem on isiku teadlikkus eesootavast ravist ja selle tingimustest, seda suurem on tõenäosus, et ravi on eesmärgipärane, edukas ning isik allub sellele.